

**HORSENS-
HAMMER
ÅRBOG
1994**

Lægeforstander Bodil Hjorth

Den følgende artikel er skrevet af nu afdøde overlæge Gunnar Wad, forsorgscentret i Vodskov. Vi har tidligere bragt en artikel af G. Wad, nemlig i 1984, hvor han skrev en stor artikel om "Åndssvageforsorgen". Her skriver han om centrets første overlæge eller lægeforstander, som hun blev kaldt. Hst.

Danmarks første kvindelige overlæge hed Bodil Marie Hjorth, gift Bloch, og sælsomt nok altid kaldt dr. Bloch Hjorth (1873-1968). Hun var af solid bondeæt, blev student 1897 og bestod lægeeksamen 1904 samtidig med, at jeg blev født. Det morede hende altid at fremhæve, at vi kom samtidig i forsorgen. Efter diverse hospitalspladser, bl.a. en kort tid i Brejning, blev hun 1908 ansat som 2. reservelæge dersteds på Den Kellerske Åndssvageanstalt. Og her begyndte - som senere for mig - hendes egentlige liv (hendes egne ord). Hun lærte der "Den Kellerske Ånd" at kende. Accept af åndssvage, ikke som patienter eller kuriositeter, men som mennesker. Den åbne anstalt med et minimum af låsede døre og andre tvangsmidler. Kontakt med pårørende og mellem læger og personale.

Og - aldeles forbløffende: Hun tog på studierejser. En af disse førte hende helt til Amerika. Jeg har haft hendes dag- og regnskabsbøger for denne rejse, men de er mig ikke mere let tilgængelige. Men har gjorde hun sin store indsats. Hun hjemførte som den første fra USA de dengang ret nye intelligensundersøgelser efter Binet-Simon. Hun har æren som den første. I dag tager vi os alle et grin over, at man kunne forestille sig at måle intelligens og stille resultatet talmæssigt op. Dengang var det epokegørende, om end ikke mange gjorde sig det helt klart, hvor epokegørende.

Det fik en senere tids ansvarlige læger at føle, da vi med Steinckes love i begyndelsen af 30'erne gav de åndssvage i Danmark formelle menneskerettigheder - men også forpligtelser. Der var tale om tvangsansbringelse og tvangstilbageholdelse under åndssvageforsorg. Men der var ikke tale om - som nogle, der burde vide bedre, kalder - tvangssterilisation. En sådan lovgivning har vi i klar modsætning til de forfærdelige nazistlove aldrig haft i Danmark. Men for os, der måtte administrere disse love, for de myndigheder, for hvis

afgørelse vi forelagde vore indstillinger og for de åndssvage og deres pårørende og måske ikke mindst for befolkningen, var det af helt afgørende betydning, at vi havde et kriterium for, hvor langt vi kunne gå. Med en intelligenskvotient over 70-75 kunne intet menneske tilbageholdes under åndssvageforsorg mod sin vilje. Alt dette er nu historie. Men det er værd at huske, at det var Bodil Hjorth, der bragte systemet til Danmark.

1916 åbnedes anstalten i Vodskov, og det var en selvfølge, at det blev dr. Hjorth, der blev leder. "Lægeforstander" kaldtes hun, men om nogen var overlæge i realiteten, var det hende, ansvarlig for såvel økonomi som lægearbejdet. På det nuværende Mandshjem i Vodskov, den ældste af bygningerne, vil man på 1. sal på den lange gang finde tre døre, der vender indad. Her boede dr. Hjorth, og der var hverken toilet, bad eller håndkumme. Hun boede, som dengang skik var, midt blandt sit personale og sine åndssvage og hendes arbejdsdag var præcis 24 timer. Dengang var det skik - min familie og jeg har prøvet det med glæde i årevis - at ikke alene plejepersonalet, men også læger boede og levede midt blandt de mennesker, de tog sig af.

Alt dette er jo aldeles ændret. I dag behandler vi de åndssvage i de - i forhold til dr. Hjorts tid - sparsomt tilmålte arbejdstimer, hvor personalet besøger deres afdelinger. Vi gamle kan finde det lidt nedladende over for de åndssvage. Men ingen tvivler om fremskridtet.

Hun kunne ikke arbejde sammen med bestyrelsesformanden, den sagnombruste sagfører Olesen. De talte ikke med hinanden. Der fandtes i min tid endnu bagsider af konvolutter, de sparsommeligt anvendte til at skrive til hinanden på. Det endte rent galt, da dr. Hjorth forlovede og 1920 giftede sig. Dette ville sagføreren ikke acceptere. Det var for galt, at en kvindelig læge giftede sig. Dr. Hjorth måtte forlade Vodskov efter kun fire års indsats. Hun har fortalt mig, at professor Keller foreholdt hende, at hun måske havde udvist for lidt diskretion. "Det vil jeg sige professoren. Vi hængte altid noget for nøglehullet".

Hun oprettede så i Ringsted et privat hjem for let åndssvage piger,

men dette var økonomisk umuligt. Hun har fortalt mig, at hun i sin nød tog båden til Aalborg, gik på sine ben til Vodskov, hvor hun forelagde sine problemer for sagføreren. På få minutter var alle hendes vanskeligheder løst. Episoden kunne bedømmes forskelligt. Min bedømmelse er: To mennesker af ganske usædvanlig personligheds størrelse.

Men med hende tabte dansk åndssvageforsorg en af sine kæmper. Hun stod fast på jorden. Hun har fortalt mig, at hun en sen natte-tid på vejen fra Aalborg blev væltet af cyklen ud for Engholm af en mandsperson. "Nå, er det voldtægt, du tænker på, så er vi to om det". Mit ansigt forrødte nok min overraskelse over den formulering. Det opdagede hun, og hun og jeg kom til at le - meget. Der er ikke mange ting, der kan binde to mennesker sammen som en sådan fælles spontan latter. Men hun bevarede da vist sin dyd.

Hjerte og varme. Fasthed, endeløs arbejdslyst og -evne. Tro på sig selv. For mig har det været en lykke, at jeg har kendt hende. For dansk åndssvageforsorg som sagt et helt uerstatteligt tab. Tænk, at man for dog ikke så mange år siden kunne behandle et fremragende dygtigt menneske, som dr. Hjorth blev det, blot fordi hun var kvinde.

I disse tider, hvor alle synes at finde sig kaldede til med begejstrings ild at udtrykke jubel over, at "lægevældet" i dansk åndssvageforsorg er brudt og datoen for dette brud bedst synes karakteriseret ved ordene "mørkt æ baw og lyst æ for", kan det for en gammel åndssvage-læge være fristende at overveje, hvorfor det gik så ringe - eller godt. For når jeg tænker på mine forgængere, professor Keller og dr. Hjorth, må jeg erindre, hvad skrevet står (1.Mos. 14.6): "Der var kæmper på jorden i de dage". Hvor er de blevet af? Jeg har søgt hjælp i farfaders bibelordbog, hans REAL-KONKORDANTZ. Herfra citerer jeg: "Ligesom andre folk havde hebræerne fra den dunkle fortid sagn om kæmpeslægter og kæmpefolk". Og så opremses en række navne, blandt disse selvsagt den så meget bagvaskede Goliath. Men beroligende sluttet: "At legemets størrelse og styrke efterhånden aftager med den forandrede levemåde, var allerede de gamle bekendt". LEVEMÅDE er vist det "operative" ord. Hvad har der været galt med den yngre generations levemåde? Fik vi for megen kolesterol? For lidt russisk

Gensing? Eller var det galt med misteltenen? Ja, mon ikke svaret delvis kan søges her? Misteltenen tog jo ingen i ed, da guderne skød til måls efter den blide Balder. Men hvem var Loke, der lagde misteltenen på buen?

Sidste gang jeg så dr. Hjorth var ved anstaltens 50 års jubilæum 1. december 1966. Hun var da meget gammel, ja, på vej "ur tiden". Jeg ved ikke, hvor meget min tale for hende glædede hende. Jeg husker, hvor megen glæde det voldte mig selv at søge at give udtryk, som jeg foran har givet det, for tak og beundring.

Danske åndssvage skylder dr. Hjorth meget. Det gør jeg også.

Gunnar Wad

Karl Nielsen

Pælshuset tegnet af Karl Nielsen. Pælshuset var et traktørsted og lå midt i bakkerne ved Kongevejen (Aalborg-Hjørring landevej).

Ryttertræfningen i 1953

Den følgende artikel er skrevet af fhv. landbetjent Erik Lottrup, Sulsted, der tidligere har skrevet her i årbogen, nemlig i 1987, da han skrev om godsejer Harald Branth, der i sin tid ejede den nordlige del af Hammer Bakker. Hst.

Oftest ser vi, at der ikke skal meget til, før medierne "spidser bly-anten", hvis en politiker og navnlig en politiker kommer lidt i modvind, og det er der ikke noget nyt i. I sommeren 1953 var Sulsted midtpunkt i en sådan ministerstorm, der dog ikke havde politiske årsager, men skyldtes at en gruppe Sulsted-borgere med deres sognepræst i spidsen satte sig op mod en minister, fordi de mente, at deres rettigheder var blevet krænket. Begivenheden er et godt eksempel på, hvor lidt der skal til, før en politiker kommer på forsiden, men den viser også, at mange problemer kan løses over et kaffebord!

Begivenheden foregik omkring Skt. Hans 1953 og vakte enormt røre. Journalister og pressefotografer fra hele landet strømmede til Sulsted. Forsider blev ryddet for at bringe de sidste nyheder om begivenheden. Avisreportagerne og fotografierne kan fylde en skrabebog. Dagbladet Information bragte en hel Tema-side om vendelboernes særpræg med overskriften: "Hvorfor man er anderledes norden for lov og ret" og mente i indledningen, at begivenheden kunne sammenlignes med "Knud den Helliges drab", "Skipper Clement-fejden", "Slaget om Skt. Jørgens Bjerg" m.fl., uden antydning af humor. Aalborg Stiftstidende fulgte sagen tæt og ikke uden humor og kaldte således begivenheden for "Ryttertræfningen ved Sulsted". Politiken bragte en humoristisk tegning visende en lærer, der viser sine elever en globus, peger og siger: "Her er verden og der ligger Sulsted!".

Historien begyndte allerede i 1951 med handelsminister Aage L. Rytters køb af "Branths Plantage" i Hammer Bakker. Aage L. Rytter var født i 1901 og boede i Hellerup. Han havde gjort karriere i tobaksindustrien og var anset som en effektiv og dygtig erhvervsmand. I 1945 blev han indvalgt i folketinget af de konservative i Horsens, men han nåede ikke genvalg i 1947 i København. I 1951 skiftede han fra tobak til øl, idet han indtrådte i "Tuborg"s direktion. Samme år i september blev han handelsminister i VK-regeringen og sad som sådan til 30/9 1953.

I 1951 købte han "Branths Plantage", der i 1880-erne var blevet samlet og tilplantet af godsejer Harald Branth på Sdr. Elkjær. Plantagen udgør med sine godt 700 ha en del af Hammer Bakker. Endnu i 1951 bar plantagen tydelig præg af besættelsestiden, idet tyske tropper, der under besættelsen var indkvarteret på Sulsted Centralskole, benyttede plantagen som øvelsesterræn. Også bevoksningen var det gået ud over, idet bøgen blev anvendt til generatorbrænde og granen til faskiner til de tyske pansergrave ved Vestkysten. Efter besættelsen blev store mængder ammunition bortsprængt i Bakkerne. Endnu i dag kan man se sprænghullerne og rester af de tyske skyttegrave og løbegange. Straks efter overtagelsen af plantagen gik Rytter i gang med at få orden i sin skov. Med skovrider Sv.Larsen, Tolne, og plantør Simon Nielsen, Vodskov, fra Hedeselskabet som rådgivere og vejledere og med Hedeselskabet som udfører af det praktiske arbejde, gik han i gang med en omfattende oprydning og nyplantning i "Branths Plantage". Herunder blev "Pebermosen" genskabt ved at stemme vandet op med en dæmning øst for mosen. Småsøerne blev rensat op og der blev i det hele taget udført en omfattende naturpleje i bakkkerne i disse år.

Rytter, der var naturelsker og inkarneret jæger, holdt af at være i sin skov. En bjælkehytte blev udvidet og kaldt "Rytterstuen" og den kom til at danne midtpunkt for familie og venner især i jagtsæsonen.

Under nyplantningen i den vestlige udkant af plantagen, hvor vejen fra Sulsted kirke fører ind til "Spindebakken", lå der to sideløbende skovveje med kun 50 m imellem. Den nordligste af disse veje blev pløjet op og tilplantet med egetræer på en strækning af ca. 500 m, og det var det, der skulle give anledning til striden. Vejene var adgangsveje til en række småparceller ved "Spindebakken" der tilhørte gårdejere i Sulsted, herunder Sulsted Præstegaard, der var landbrugsejendom. Her havde sognepræsten ret til hugst af 30 m brænde årligt, og han har formentlig fundet sin rettighed krænket i forbindelse med nedlæggelse af vejen. Han samlede lodsejerne til et møde, hvor de blev enige om at rette henvendelse til Rytter med anmodning om, at den lukkede vej skulle genåbnes. Det skete allerede i efteråret 1952. Rytter henviste til Hedeselskabet, der meddelte, at vejen lå i "Branths Plantage" og ville forblive lukket. Nu tabte Sulsted-folkene tålmodigheden og skrev til Rytter og meddelte, at

såfremt vejen ikke var åbnet inden 14 dage, ville man tage sagen i egen hånd.

Fristen udløb fredag den 20. juni 1953 kl. 19,00. På det tidspunkt var 8 - 9 lodsejere med sognepræsten i spidsen mødt op på åstedet medbringende en traktor. Da hverken Rytter eller folk fra Hedeselskabet mødte op, besluttede man sig til at rydde vejen, hvorefter man gik i gang med at rykke 500 nyplantede egetræet op, hvorefter man kørte frem og tilbage på vejstykket, hvorved dette blev markeret igen.

Næste morgen bragte "Aalborg Amtstidende" på forsiden en artikel, der havde denne overskrift: "Vendelboer til aaben aktion med handelsministerens træer". I artiklen blev der redegjort for hændelsesforløbet med interview af sognepræsten og handelsminister Rytter.

Denne nyhed bredte sig lynhurtigt til det øvrige land. Journalister og fotografer strømmede til og bragte artikler og reportager med fotos af parterne og vejstykket. Den lokale øvrighed, sognefogeden, hvis gård lå tæt ved åstedet, blev opsøgt. Han mente, at sympatien

var hos lodsejerne, og da der ikke var sendt bud efter ham, foretrak han at passe sine køer.

I et interview den 22/6 udtalte Rytter, at han tog sagen med ro. Han ville dog ikke finde sig i lodsejernes selvtægt, men ville helst have sagen forliget, og det mente han nok kunne gøres over en kop kaffe. Det oplystes, at han skulle holde ferie i plantagen, og at han var i strålende feriehumør. Om søndagen havde han været i Sulsted kirke, og han syntes at kollekten passede fortræffelig til begivenhederne. Den lød bl.a. således: "...vi alle som vildfarne får har ladet os føre fra den rette vej af Satan og vort eget syndige kød!" (3.sø.e.Tr.)

Få dage efter indbød Rytter lodsejerne og sognepræsten til kaffebord i "Hammerhus", der var en lille sommerrestaurant, der lå i skoven ikke så langt fra den famøse vej. 6 lodsejere med sognepræsten i spidsen mødte op og til stede var desuden skovrider Sv.Larsen, Tolne og landsretssagfører Poul Svanholm, Aalborg, samt Rytter og hans hustru. Efter mødet blev det oplyst, at sagen var blevet forliget, idet lodsejerne måtte bruge vejen indtil videre. De var meget tilfredse med mødet, der var forløbet med højt humør og sædvanen tro i Sulsted var der blevet fortalt mange morsomme historier. Mejeriøjer Arne Hansen, nu Saltum, havde konstateret, at Sulsted ikke alene havde "Hammerhus" fælles med Bornholm, men Sulsted havde også en "Rytterknægt"!

Den følgende søndag bragte "Aalborg Stiftstidende" en bagside tegning af Henry Lauritsen. Det har formentlig været en af hans første - senere så elskede tegninger, idet plyshunden ikke er med på tegningen. Tegningen havde et motiv: "Frit efter Frants Henningsens maleri af dragonen Niels Kjeldsens ulige kamp mod Prøjserne". På tegningen er Rytter dragonen og sognepræsten den, der foretager "den omgående bevægelse"! En meget fornøjelig og tankevækkende tegning, der satte et morsomt punktum for ministerstormen i Sulsted. Den originale tegning hang i mange år i "Rytterstuen", men nu hænger den i Egnsminde-samlingen i Sulsted.

Siden levede Rytter i fordragelighed med beboerne i Sulsted. Sognepræsten flyttede fra sognet året efter.

I dag er det svært at finde den vej, som sagen drejede sig om, idet den nu er en del af skoven tilplantet med egetræer.

I 1961 døde Aage L. Rytter kun 60 år gammel. På sit dødsleje bestemte han, at hans urne skulle nedsættes i bakkerne ikke så langt fra "Rytterstuen" og således blev det. Arvingerne videreførte en del af traditionerne og drev plantagen frem til 1987, da den blev solgt til "Det danske Hedeselskab", der driver den forretningsmæssigt. Jagten er fordelt mellem 3 jagtkonsortier og "Rytterstuen" er feriebolig.

Sulsted i januar 1994

Erik Lottrup

Karl Nielsen

Vejen fra Grindsted til Møgelose tegnet af Karl Nielsen.

Feltflyvepladsen ved Vodskov

Svend Orla Nielsen fortæller her om oplevelser fra sin barndom under besættelsen. Hans barndomshjem "Englund" lå umiddelbart syd for Hammer Bakker, så når han bl.a. fortæller, at tyskerne anlagde en lille feltflyveplads lige vest for "Engholm", må man sige, at han har været ganske tæt på bygningen af denne flyveplads. Det fremgår af Svend Orla Nielsens beretning, at flyvepladsen næsten ikke blev benyttet. Det skyldes,, at den blev anlagt som en slags reserveplads, der kun skulle tages i brug, hvis den store Aalborg flyveplads var blevet bombet sønder og sammen, i så fald kunne små og måske mellemstore flyvemaskiner starte og lande her. Der var en lignende flyveplads ved Torpet.

Flyvepladsen var i praksis en stor græsmark, der var lavet så jævn som mulig. Forhindringer var fjernet. Grøfter blev fyldt og diger fjernet. På bløde områder fjernede man græstørv, og der blev fyldt op med sand, hvorefter græstørvene igen blev lagt på. Kortet på næste side over flyvepladsen er tegnet af Svend Orla Nielsen på grundlag af et foto af et hjørne af et stort tysk kort over "Fliegerhorst Aalborg-West mit Feldflugplätzen". Hst.

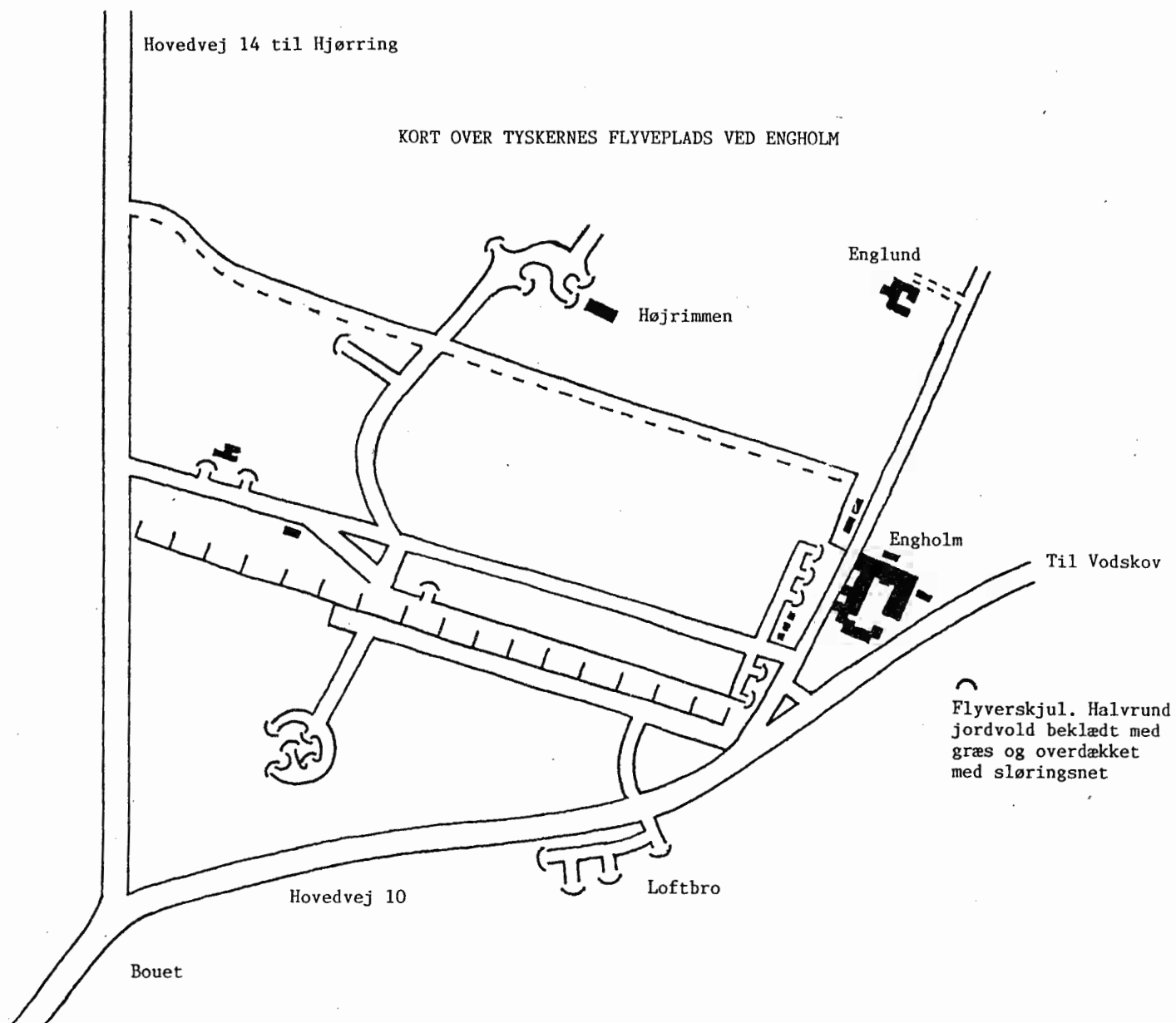
Jeg er født den 20. april 1933 i "Englund". Jeg var altså seks år gammel, da 2. verdenskrig kom til Danmark. Den 9. april 1940 vågnede jeg i min seng. Mørke, tremotorede Junkers 52 transportmaskiner fløj lavt uden for vinduerne. Jeg var gammel nok til at kende de tyske nationalitetsmærker. Over radioen hørte vi, at Danmark var blevet besat. Vi skulle mørklægges, og min far og brødre satte sække for vinduerne, da lyset skulle tændes.

Jeg kom i skole den 1. april 1940, men den 9. april overtog tyske soldater skolen, så vi kom til at blive undervist i missionshuset et stykke tid. De første soldater, der kom, var fra Østrig. De kom ofte til "Englund" for at købe hønseæg.

En dag i begyndelsen af krigen stod min mor, Caroline, og min ældste bror, Møller, og så på to tyske Stork flyvemaskiner over Limfjorden. "Hvis de bliver sådan ved, flyver de sammen", sagde min mor, og det gjorde de. De faldt ned i fjorden.

Soldater var stationeret ved "Nygård" og "Engholm". Nær ved "Engholm" lige vest for var der en lyskaster. Det var der også ved "Iverhåbs" mark ved Langbrokrovej. Længere vest for "Engholm" var der nogle antiluftsskytskanoner. De var 88 mm kaliber. Når englænderne sendte fly over Nordjylland, brugte tyskerne kanonerne. Den første gang var den 20. april 1940. Kanonerne larmede så meget, at flaskerne i vores bryggers klirrede. Jeg var meget bange. Efter denne aften fik vi bygget et beskyttelsesrum, som bestod af en jordhule.

Da tyskerne anlagde en flyveplads på "Engholms" mark, byggede de og-

så en hangar af store hule cementsten. Den var dækket af et sløringsnet. Ejeren af "Højrimmen", hvor hangaren var bygget, Peter Attrup Jensen, brugte efter krigen cementstenene til at bygge en lade af.

En dag under krigen kom en Stork flyvemaskine og landede på "Engholms" flyveplads. Ellers så jeg ikke flyvemaskiner lande der. I et hus til kreaturerne fra "Engholm" og "Hvoruptorp" havde tyskerne tre Messerschmitt 109 jagere i fuld størrelse bygget af krydsfiner. De skulle bruges til at narre englænderne med, når de var stillet op på flyvepladsen.

Der blev gravet en dyb kanal fra Limfjorden ind over "Engholms" mark. Den skulle standse fjendtlige køretøjer.

En sommeraften under 2. verdenskrig stod jeg ved "Englund" og så den daglige transportmaskine fra Norge flyve over ejendommen mellem Vodskov og "Engholm" lige nord for hovedvej 10. Maskinen, en Junkers 52, skød en lyspatron ud som tegn til landing på flyveplads Aalborg Øst. Signallyset landede på pandepladetaget af ejendommen, sprang op i luften og landede i en stor halmstak, som brændte. En anden sommeraften, også under krigen, så jeg en Focke-Wulf 190 ensædet jagermaskine, som fløj højt oppe i luften. Den fløj skråt ned mod jorden med en røghale efter sig. Den ændrede ikke retning og faldt ned nordvest for "Englund" i retning af den store vildmose. Jeg så ingen faldskærm. En tredje sommeraften stod jeg i haven ved "Englund". Pludselig kom en engelsk Thunderbolt jagerbombemaskine over taget af "Englund" i lav højde. Den fortsatte ud over flyveplads Aalborg Øst, hvor den skød noget i brand. Der kom en olieagtig tyk, sort røg derfra. Maskinen fløj videre og blev skudt ned af en tysk jagermaskine syd for Aalborg i en skov. Jeg har senere set skoven, hvor maskinen faldt ned. Det øverste af trætoppene var klippet af, da maskinen faldt ned.

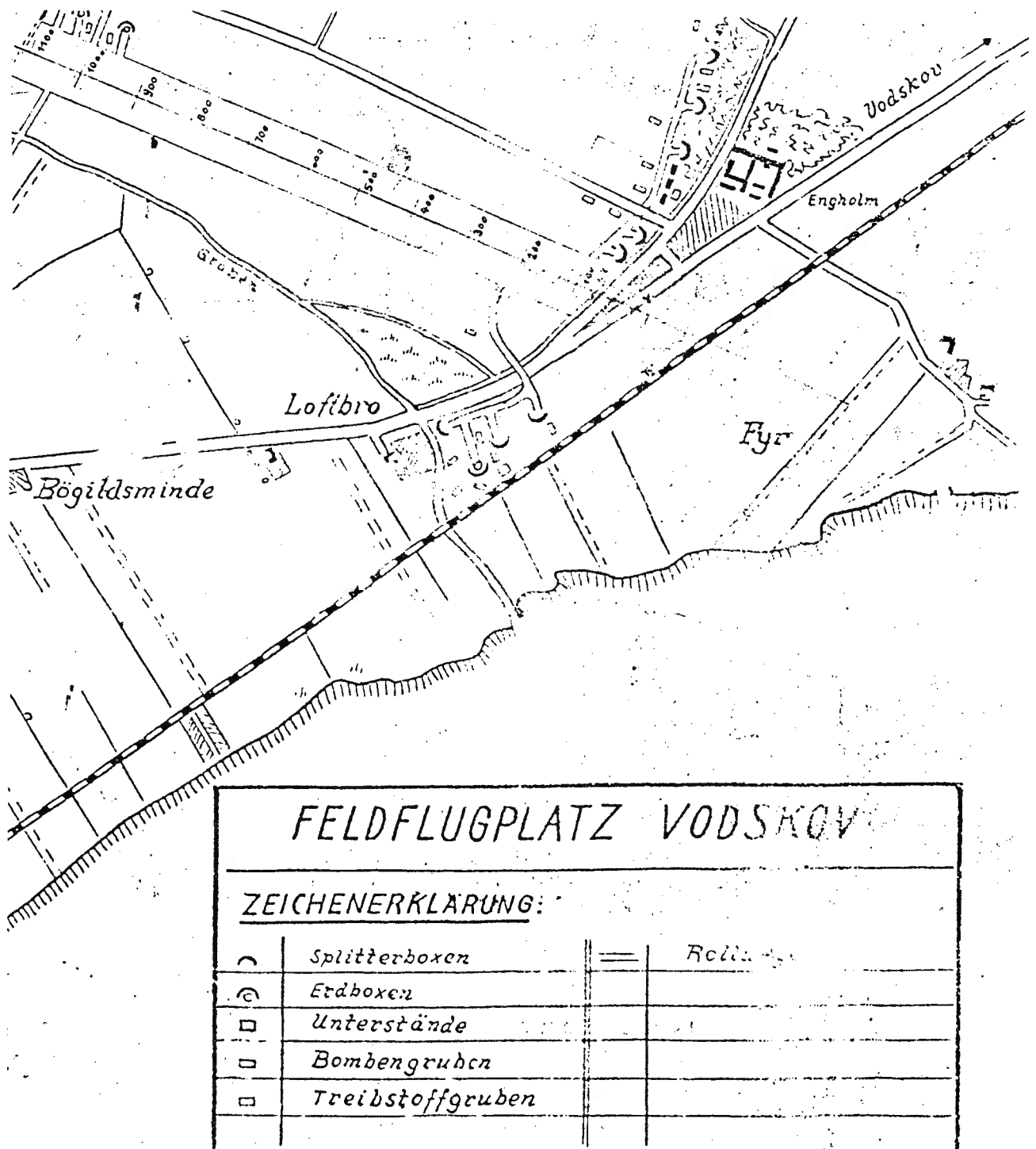
En dag under krigen havde vi frikvarter i Vodskov skole. Vi var ude på legepladsen, da der pludselig kom en engelsk Mosquito jager flyvende lige over skolen fra øst mod vest i lav højde. Nogle tyske soldater stod ude og kikkede efter maskinen, som hurtigt forsvandt.

En dag var min bror, Møller, ude ved Engholmstrand, da han så to tyske Aradoflyvemaskiner. Det var skolemaskiner. Den ene klippede

halen af den anden maskine. Begge maskiner faldt ned. En af mændene, der sprang ud, råbte højt under faldet, da hans faldskærm ikke foldede sig ud.

Ud for Aalborg flyveplads øst havde tyskerne skydeøvelser i Limfjorden med Arado 96 skolemaskiner. En dag var der en mand ude på fjorden for at kontrollere skydemålet, da en maskine kom til at skyde ham ved en fejltagelse.

Svend Orla Nielsen

Arbejderbevægelsen i Horsens-Hammer-området

Jens A. Jensen, Langholt, har i mange år været centralt placeret i den lokale arbejderbevægelse, som han her fortæller om.

Horsens-Hammer Årbog bragte i 1992 en samtale med Jens A. Jensen. Hst.

Trange kår og måske bevidst forfølgelse fulgte arbejderbevægelsens foregangsmænd her på egnen, da de begyndte deres virke. Man siger, at al begyndelse er svær, og jeg er sikker på, at disse første pionerer her i Horsens-Hammer-området ville skrive under på det. Første skridt på vejen til en velorienteret arbejderbevægelse lå naturligvis i en organisering af egnens arbejdere. I følge gamle papirer fik dette arbejde sin start den 1. januar 1919. Denne dag mødtes en flok arbejdere fortrinsvis fra Engholm, Hvoruptorp og andre større gårde i området. Da det decideret var ved landbrugsområdet, at beskæftigelsen fandtes, var det naturligt, at det var landarbejderforbundet, man interesserede sig for. Noget virkelig referat fra mødet er sikkert ikke ført, men der blev formodentlig nedsat et udvalg til at søge oplysninger andre steder. Bestyrelse er ikke nævnt. Første protokol nævner, at foreningens første generalforsamling afholdes den 14. april 1919 hos medlem nr. 40520 Kristian Larsen i et af Engholms huse. Her blev afdelingens første bestyrelse valgt. Valgt som formand blev Peter Pedersen, Vodskov, og som kasserer Frederik Andersen, Vodskov. Som bestyrelsesmedlemmer iøvrigt valgtes Marius Pedersen, Hvoruptorp, Jørgen Jørgensen, Thorndal,

- Jens A. Jensen, Øster Hassing Vej 4, Langholt, fylder tirsdag 75 år.

Jens A., som han altid kaldes, har i høj grad været med til at præge sin by og sin egn som medlem af det gamle Horsens/Hammer Sogneråd, formand for den socialdemokratiske vælgerforening i mange år og mange-årig formand for SiD, Vodskovafdeling, i bestyrelsen for boligforeningen og i repræsentantskabet for Horsens/Hammer Sparekasse og den første formand for Horsens/Hammer Hallen, og uden hans utrættelige arbejde for sagen var hallen formodentlig aldrig kommet op at stå.

Nu har Jens A. Jensen trappet det offentlige arbejde ned, men han har en stor have, der bliver passet efter alle kunstens regler, og som gammel HHI-spiller følger han også kampene på hjemmebane.

Derudover har han også fået tid til i Langholt-posten at fortælle om Langholt bys historie, og der bliver stadig lyttet og taget notits af det, Jens A. Jensen siger i offentlige forsamlinger.

Gunnar Hansen
AAS 10/7-94

Jens Sørensen, Langholt, og som revisorer Niels Routhe, Langholt og Niels Chr. Larsen, Østbjerg. Den pågældende dato var der indmeldt 17 medlemmer,

Nu begyndte vanskelighederne. Det ses tydeligt i protokollen for de første 10 år. Bonden var indædt modstander af fagbevægelsen og opfødt med en vis socialistforskrækkelse, som skulle man tro, at det var slavehæren fra Rendsburg, der var brudt løs, og kommet til området. Det kan måske skyldes forkert indtryk og påvirkning i visse forhold. Jeg kendte et medlem fra den tid, der i sin troskyldighed sagde: "Der kommer en dag, da man i flok og følge drager ud til bondens gård. Vi tager en ko her og en kalv der, og vi tager ikke af det dårligste".

De første 2 år steg afdelingens medlemstal til 80. Det var jo naturligt og berettiget, at arbejderen fik bedre kår, og her øjnede man en mulighed, men virkeligheden blev en anden. Især gik det ud over de valgte afdelingsformænd. 9 medlemmer forsøgte sig op til 1929. Det kan da vist kaldes storforbrug af formænd, specielt når man ser på eftertiden, hvor der i perioden 1943 til 1993 kun har været 4 formænd.

Forholdene var besværlige. Jeg har kendt de fleste af det første tiårs formænd, og deres beretninger var ikke tiltalende. Disse formænd var tildels bandlyst på de fleste arbejdspladser. Der var heller ikke muligheder for at få offentlige lokaler til mødevirksomhed, og det er vel tvivlsomt, om det er noget, hotellerne fandt på af egen vilje.

I efteråret 1920 kom afdelingen ud i en krise. De forventede forbedringer kom ikke så hurtigt, som medlemmerne regnede med, og måske udeblev de helt. Medlemstallet faldt fra omkring 80 til de 12-15 mest hårdføre i troen på at, det kunne nytte. Krisen blev heldigvis overvundet og medlemstallet steg langsomt til 33 i 1927. I mellemtiden var der oprettet en partiforening under navnet Socialdm. Horsens-Hammer, og der har de mange år til nutiden fungeret et fortræffeligt parløb, hvor grundstammen i deres ideologi er kommet samme sted fra.

I september 1931 blev der oprettet en afdeling af Dansk Arbejdsmands Forbund i Vodskov, ved siden af den allerede eksisterende afdeling af landarbejderforbundet, og de to afdelinger i samme sag fik mange brydninger som konkurrenter om medlemmerne. Store overenskomster var der ikke tale om, virksomhederne manglede, så kun landbruget var aftager af områdets arbejdskraft, og der blev lønnen afgjort efter tilbud og efterspørgsel, og i enkeltstående tilfælde var landsoverenskomsten til rådighed.

Tingene blev nu nemmere. Ved valget 1924 fik socialdm. 55 af 148 i folketinget, og Th. Stauning modtog kongens anmodning om at danne det nye ministerium. Regeringen var en mindretalsregering og de store reformer var udelukket, men tiden arbejder altid for en god sag, så forbedringerne var på vej, og socialdm. blev mere anerkendt.

I 1925 blev afdelingens kasserer Niels Routhe valgt ind i Horsens-Hammer sogneråd og blev genvalgt i flere omgange til sin død 1942. På dette tidspunkt havde socialdm. tre medlemmer i sognerådet.

I oktober 1934 blev de to afdelinger, landarbejderforbundet og Dansk Arbejdsmands Forbund, sammensluttet under navnet D.A.F.Vodskov, og tillidsposterne blev fordelt således: L.A.F.-formand og -kasserer - henholdsvis Otto Jensen og Niels Routhe - fortsatte. Jens Hjølund Pedersen, der var kasserer i D.A.F., fortsatte som kontorbestyrer i den nye afdeling. På dette tidspunkt var der omkring 60 medlemmer i landarbejderforbundet og i D.A.F.-afdelingen 40 medlemmer, så resultatet blev en nogenlunde stærk afdeling, og den til tider krigeriske stemning forsvandt, der var nu også andre ting, der var vigtigere.

I 1930 begyndte Hjallerup og omegns mergelselskab sin virksomhed i Kinnerup. Her var mange arbejdere beskæftiget, i gennemsnit 75 mand. Mange var uorganiserede, og der var ingen lønaftaler for arbejdsmandsområdet i de første år, og mit indtryk er, at de to afdelinger i deres indbyrdes strid blev spillet ud mod hinanden og på den måde var skyld i, at det varede tre år før en rimelig overenskomst var i hus.

Det kørende personale havde under hedeselskabet deres egen aftale. Der blev iøvrigt fra 1930 til 1936 til mergelselskabets 1700 medlem-

mer optaget og udkørt 86.000 kubikfavnemergel og tømt et areal på 14 hektar. Selskabets leveringsområde var fra Hals-Hou over Gandrup til Hvorup og til Hjallerup og Klokkeholm. Transporten foregik med 6 tipvognskolonner med 25 vogne i hvert træk.

Der kom også en overenskomst i stand med kommunen. I 1936 var timelønnen 105 øre, og det var den gang en god betaling. Ulempen var kun, at det eneste timelønsarbejde var i kommunens grusgrav, hvor der var en fast formand og de tre andre pladser gik på tre ugers skift til de mest trængende eller til nogen der lå kommunekassen til byrde. I Petersværks grusgrav, der var nabo til kommunens, var der tre faste mand, år efter år. Ellers var der landbruget og det var for det meste daglønsarbejde afløst af akkord i sæsonarbejde med roer og kartofler.

Jeg husker, at i det tredje tiår blev hovedparten af kommunens indfalds- og forbindelsesveje asfalteret. Kommunens vejentreprenør var Frederiksen, Nibe, og når det rygtedes nu skal de begynde, mødte arbejderne ved sogneskellet ved Engholm i roer på, at den, der kommer først til mølle, også får først malet. Der blev jo selvfølgelig også år efter år nogle, der blev foretrukket. Der kom i dette tiår også andre muligheder, inden for byggeri gik det langsomt, den gamle håndværkertype, som både var murer og tømrer var stadig i fokus i landområderne. Bortset fra Uggerhalne, som for en stor del vedkommende voksede op sammen med mergelbanen, skete der kun lidt randbebyggelse i de tre hovedbyer, og når der var tale om forbedringer af landbrugsbygninger var det mest gårdens folk, som var medhjælpere.

Også en dræningsmester kom til området og indgik overenskomst med afdelingen, og et arbejds hold var beskæftiget forår og efterår, til tider en 10-12 mand. Visse forbedringer var langsomt på vej til hyttens mænd, man nærmede sig krigsårene, og der var en afsmittende virkning.

Under regeringen Stauning-Munch med 77 mandater i folketinget fra april 1929 havde man mulighed for at gennemføre nødvendige reformer. Den mest kendte reform blev Steinckes socialreform maj 1933, hvor det solidariske princip var i højsædet. Min opfattelse var og er stadig, at socialreformen fra 1933 er grundlaget for en socialdemokratisk

politik. Lapper er sat på, så det til tider virker som et klude-tæppe, men det solidariske princip, der lå i loven, virkede her i kommunen både i det faglige og partipolitiske. Iøvrigt blev der dannet en DSU-afdeling i Horsens-Hammer-området, og min første bestyrelsespost var som 16-årig i denne afdeling.

Et synligt tegn på sammenhold er arbejderens hus ved Bajerhuset. I 1945 enedes man om at oprette en byggefond med opførelse af et hus som mål. Indtægten til denne fond fremkom ved, at man hævdede det ugentlige kontingent i fagforeningen med 10 øre eller 5,20 kr. pr. medlem om året, på dette tidspunkt omkring 700 kr. om året fra fagforeningen. Partiforeningens bidrag var udregnet pr. kvartalsmærke, 4 øre, ikke det store årlige beløb, men et tegn på solidaritet, og hovedparten af bidragsyderne var de samme. Byggefonden virkede i mere end 20 år, efter at byggeriet var gennemført. Vedtægtsmæssigt var det besluttet, at der altid skulle være en beholdning på 2000 kr. i tilfælde af, at en bestyrelse skulle misligholde forpligtelserne om ejendomsudgifterne. Byggejorden blev købt fra Attrupgård til en meget fordelagtig pris: 800 kr. Arealet blev i en plan udstykket i en hovedparcel og 3 grunde. En del år senere meldte vedkommende sælger sig som køber til en af grundene. Som afdelingsformand forlangte jeg 1000 kr., men jeg forstår ham godt, da han udtalte: "Vor herre bevares". Han kom dog nogle år senere til fornuft og købte, og så var prisen til gengæld heller ikke steget. Huset er forberedt og bygget 1953-54 og er på 171 kvm. udnyttet etageareal, og dagsprisen var 43.000 kr. Hele tagetagen var indrettet til mødesal og anretterkøkken.

Nu kom der gang i både møde- og kursusvirksomhed. En dygtiggørelse af medlemmerne var væsentlig og nødvendig for at være i trit med udviklingen. Der blev startet en afdeling af arbejdsteknisk skole, og 20-22 af medlemmerne kom 4 år i træk to aftener ugentlig. De gennemgik lærdommens mysterier: regning som grundlag med en lærer fra folkeskolen som underviser, spørgsmål om beregninger ved priskurant, opmåling og forskallingsarbejde o.lign. med en arkitekt som lærer, indsigt i kemi med ingeniør som lærer. Det var før der på amtsplan blev bygget de nuværende arbejdstekniske skoler.

Der blev i forbindelse med partiforeningen oprettet kvindeudvalg, og

lokalerne blev udnyttet til forskellige kurser, som interesserede spindesiden i arbejderbevægelsen. En snes år senere konstaterede man, at kvindeudvalget her i området havde overlevet sig selv, og partiforeningen blev udvidet til en 9 mands bestyrelse og siden da har denne bestyrelse bestået ligelig af begge køn og har fungeret fortrinligt.

Arbejderbevægelsen har også taget sit fulde ansvar for kommunens styrelse. Siden første medlem blev valgt i 1925 til 1970 har 12 været medlem af kommunalbestyrelsen i kortere og længere perioder. Deraf er de 7 kommet fra fagbevægelsen, enten det nu er D.A.F, D.A.S.F eller S.I.D.

I en lang årrække udgav partiforeningen en skattebog til fortrydelse for mange, for som der blev sagt, der er jo mange, der ikke forstår selve grundlaget for skattespørgsmålet. Det var vel mest dem, som var klar over, at de nok burde betale noget mere til samfundshusholdningen. I mange år fik vi tallene direkte fra kommunekontoret, idet en medhjælp skrev tallene i kladde, efterhånden som ligningen skred frem, men så fandt man ud af, at det måtte være ulovligt at benytte skattelisten, før den var fremlagt til eftersyn på hotellerne. I et par år sad vi på hotellet og skrev listerne af, men bogen kom så for sent ud, så det blev opgivet.

Næste spørgsmål, der satte sindene i bevægelse, var omkring kommunesammenlægningen. Vi troede vel til det sidste, at vi kunne fortsætte som en selvstændig kommune. Størrelsen var god nok, og mange ting kunne der samarbejdes om over kommunegrænserne, hvad man forøvrigt gjorde allerede. Vi kunne muligvis have fået en nordenfjords kommune, hvis vi havde slået til noget før, men vi regnede med, at det gik nok. Men efterhånden som det strammede til, og retningslinierne fra den nedsatte kommission blev tydeligere, vejrede storbyerne morgenluft. De ønskede magt uden at vide, hvad de skulle bruge den til. Det var problemstillingen omkring de store provinsbyer. I landkommunerne ville man have oplevet, at problemerne havde løst sig selv på inbyggernes præmisser, hvis man havde sat demokratiet i højsædet. Man var godt i gang med fornuftsægteskaber mindre kommuner imellem, som sammenlægninger, aftaler om bygning af centralskoler og plejehjem og andet. Hvis man havde ladet det fortsætte, så havde

tingene fået den størrelse, der var behov for.

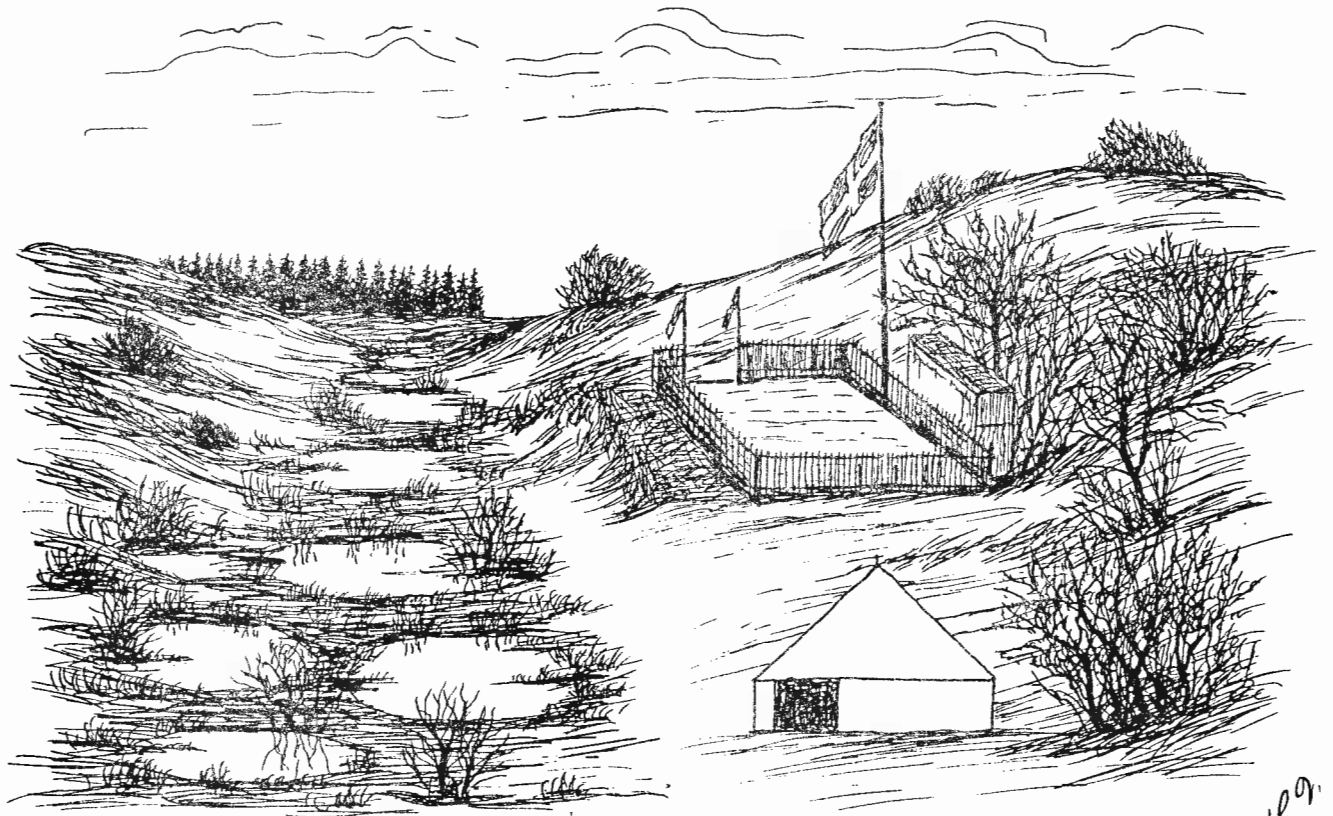
Som en sidste kraftanstrengelse dannede Horsens-Hammer sogneråd og Sulsted-Ajstrup sogneråd en deputation, der fik foretræde for indenrigsministeren. Jeg var et af medlemmerne fra Horsens-Hammer. Vi fremførte vore synspunkter. Han var enig i, at de to kommuner var store og velfungerende nok i sig selv, men spørgsmålet var storbyproblemer, tingene var afgjort, og det var tydeligt, han ønskede, at vi gik.

Også inden for fagbevægelsen var der brydningstider. Man gik i gang med at præparere de forskellige mindre blandede afdelinger i landområderne. De havde ingen overlevelsesmuligheder, sagde man. I mange forhold fik de held med deres forehavende. Ålborg-siden opslugte afdelingerne syd for fjorden bortset fra Svenstrup, og Nørresundby tog afdelingerne nord for fjorden, bortset fra Vodskov. I Vodskov afdelingen hævdede vi, at forbundet bestod af suveræne afdelinger, og at vi ingen illusion havde om, at vi skulle være mindre suveræne, end de øvrige afdelinger. Vi havde eget hus og en tilfredsstillende administration og var villige til at betale omkostningerne ved en anden struktur. Vi kunne i kraft af det daværende kontingent løfte en betydelig opgave, før vi kom op på naboafdelingens kontingentstørrelse. Bestræbelserne for at få os med var mange med forskellige lokketoner. Jeg husker et møde indkaldt af Klitgård, Nørresundby som ønskede et fortroligt møde med formændene fra Vodskov og Svenstrup, hvor han havde udtænkt en plan, som i al sin enkelthed gik ud på, at Svenstrup skulle indgå en sammenlægning med Aalborg, og Vodskov et forpligtende samarbejde med Nørresundby, men det kom der intet ud af. Derfor har vi stadig en afdeling, der hedder S.I.D.Vodskov.

Jeg har nævnt, at der de første ti år af afdelingens historie var ni af medlemmerne valgt som formænd, medens der de sidste halvtreds år kun har været fire. Ejnar Larsen, Grindsted blev valgt 1943. Jens A.Jensen, Langholt 1956. Jens Erik Godiksen, Hjallerup 1984, og nuværende Frode Nielsen 1986. I samme periode er valgt fire medlemmer som kasserer, Sofus Bertelsen, Langholt, Hartvig Christensen, Grindsted, Thorup Christensen, Langholt og nuværende Jonna Thorsen, Vodskov.

Jens A. Jensen

Karl Nielsen

Tuschtegning af Gartner-Karl (Karl Nielsen). Øverst vejen til Hammer kirke. Nederst en festplads i Hammer Bakker tæt uden for Grindsted.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Horsens-Hammer årbøger 1977-94

"Aften i bakkerne"	Thomas Olesen Løkken	1992
Arbm. Fagf. jubilæum	Henry Christensen	1978
Arbejderbev. i H-H-området	Jens . A.Jensen	1994
Bajerhuset og andre stednavne	Aage Th.Larsen	1992
De glemte spor	Hans Jørgen Kristensen	1986
En gevinst og herlighed	Hans-Jørgen Ottosen	1985
Feltflyveplads v/Vodskov	Svend Orla Nielsen	1994
Fiskeri ved Horsens-Hammer	Niels Hald	1978
Gadebelysning i Horsens	Anker Engqvist	1987
Gamle huse i Horsens sogn	M.Jeppesen	1983
Gjølbo-Karens tomt	L.Henriksen	1977
Gravsholt skole	Aage Th.Larsen	1981
Grindsted 1798	Johs.Høgsted Jensen	1983
Grindsted skole 250 år	Søren Blaxekjær	1984
Grindsted's historie	Kirsten Vesterby	1988
Hammer kirke	Johs.Høgsted Jensen	1982
Harald Branth	Erik Lottrup	1987
Henrik Stampe	Johs.Høgsted Jensen	1979
Henrik Stampes begravelse	Erling Fischer	1985
Hjemmet i Hammer Bakker	Lars Henriksen	1982
Horsens kirke	Niels Hald	1991
Horsens-Hammer avis		1990
Horsens-Hammer fattiggård	Anker Engqvist	1987
Horsens-Hammer Litteratur		1979
Illegale Vodskov-tryk	Johs.Høgsted Jensen	1980
Indre Mission i Grindsted	Thomas Hovaldt	1991
Indre Mission i Horsens sogn	Immanuel Petersen	1989
Indre Mission i Vodskov	Thomas Hovaldt	1992
Jens A.Jensen, Langholt	Avisartikel	1992
Jernbaner gennem Horsens-H	Johs.Høgsted Jensen	1991
Jul i Vodskov Missionshus	Uffe Nissen	1983
Karl Nielsen (gartner Karl)	Anker Engqvist	1991
Kommunesammenlægningen	Johs.Høgsted Jensen	1991
Kongevej og Kirkevej	Thomas Olesen Løkken	1983

Kunstnere i Hammer Bakker	William Jessen	1977
Kunstnerliv i bakkerne	Renal Bache	1989
Langholt Afholdshjem	Anker Engqvist	1988
Langholt Hovedgård	Johs.Mortensen	1989
Langholt station og post	Anker Engqvist	1987
Langholt under krigen	Aage Th.Larsen	1980
Lægeforst. Bodil Hjorth	Gunnar Wad	1994
Lærere ved Vodskov skole	M.Jeppesen	1981
Løst og fast	Erling Fischer	1989
Magister Bendt i Hammer	Niels Hald	1979
Malthe Ahlmann, Langholt	Niels Hald	1979
Margrethe Jensen, lærerinde	M.Jeppesen	1977
Martin Holm	Martin Holm	1986
Mejerier i Horsens-Hammer	Niels Hald	1990
Mergellejet ved Kinnerup	Johs.Høgsted Jensen	1985
Missionshuset i Vodskov	Uffe Nissen	1982
Modstandsbevægelsen	Johs.Høgsted Jensen	1980
Møllerne i Horsens	Lydia og Jens Jensen	1981
Møllerne i Vodskov	Johs.Høgsted Jensen	1981
Niels Anesen	Niels Anesen	1988
Niels Halts selvbiografi	Niels Hald	1986
Niels Halts selvbiografi	Niels Hald	1987
Ryttertræfningen i 1953	Erik Lottrup	1994
Sagfører A.Olesens begravelse		1993
Sagfører Anders Olesen	Johs.Høgsted Jensen	1993
Sagførerens gartner	Avisartikel	1988
Silkeskrædderen i Hammer Bakker	Anker Engqvist	1992
Skolebygninger i Vodskov	M.Jeppesen	1978
Skoleloven 1814	M.Jeppesen	1979
Skoler i Horsens sogn	Niels Hald	1990
Skomagerens Mine	Aalb.Amtstidende	1987
Skov og bebyggelse	Johs.Høgsted Jensen	1992
Slavekrigen i Langholt	Niels Hald	1977
Sogner.formand Simon Nielsen	Aalb.Stiftstidende	1978
Sognerådsforstanderskab	Niels Hald	1979
Svend Trine og Svend Wolle	M.Jeppesen	1984
Svendsgården	Carl Hald	1986
Tingstedet i Hammer Bakker	Johs.Høgsted Jensen	1981
Tove Anderberg	Johs.Høgsted	1985

Trafik m.m.	M.Jeppesen	1982
Vejviser Hammer sogn		1984
Vodskov Alderdomshjem 50 år	Avisudklip	1988
Vodskov by	Gottlieb Olesen	1990
Vodskov Bys historie	M.Jeppesen	1977
Vodskov kirke 50 år	Diakon Svarre	1989
Vodskov kirke 75 år		1984
Vodskov kirke	Arne Svarre	1981
Vodskov kirke, apsismaleriet	Johs.Høgsted Jensen	1988
Vodskov vandværk	Johs.Høgsted Jensen	1985
William Jessen	Bent Kragelund	1978
William Jessen	Erling Fischer	1983
Åndssvageforsorgen	Gunnar Wad	1984
Årene 1939-1945	M.Jeppesen	1980

Digte og sange

Aften i bakkerne	Thomas Olesen Løkken	1992
Dagens Cata-strofe	Erling Fischer	1982
Dagens Cata-strofe	Erling Fischer	1982
Dejlige klokker	fru Ersted	1977
Den bitte tysker	Sigurd Ersted	1992
Fremling, stands	Sigurd Ersted	1977
Hammer Bakker sang	Per Thomassen	1987
Hammer Bjerges natur	Thomas Olesen Løkken	1983
Horsens -sangen	William Jessen	1978
Horsens-Hammer kommune		1991
Indvielse af alderdomshjemmet	S.E.	1987
Institutionen	Lars Henriksen	1982
Midsommersang	Erling Fischer	1978
Rune til William Jessen	Erling Fischer	1983
Vodskov-valsens	Krista Dahl Jensen	1992

Horsens-Hammer årbog 1994 ISSN 0106-5998. 18.årgang
Årbogen udgives af Horsens-Hammer Hjemstavnsforening
Formand: Knud Larsen
Renskrivning af årbog: Doris Nilsson
Redaktion: Johs.Høgsted Jensen
Tryk: Høgsted print

Årbogen fås ved henvendelse til:
Johs.Høgsted Jensen, Møgelbjergvej 58, 9310 Vodskov

